

Historien om Den gamle smedje, kirkegade 9 i Mariager

Af Hans Kaalø og Sven Gilberg

Denne ejendoms historie kan vi ikke føre så langt tilbage som flere af de øvrige bygninger i Mariager. Der skal nok på stedet have stået bygninger siden klostertiden, men det er ikke lykkedes at påvise nogle før 1761. Dette år er købmand Christen Blegvad ejer af stedet, som endda var en ikke helt ubetydelig gård. Selv boede han mange år i Fuglsangsgade. Han opførte her i 1767 »Apotekergården« efter en alvorlig brand, der lagde store dele af Fuglsangsgade i aske.

1767-89 beboedes den af degnen Ole Toxværd, men kort før århundredskiftet købte herredsfoged Henrich Tetens ejendommen. Dennes søn, Fransisco Maro Tetens, der i dag kendes i byen som giveren af lystanlægget »Munkholm«, boede her i en periode selv, efter at han havde afhændet Maren Mølle, men da han udnævntes til overtoldinspektør for Nørre-jylland, tog han bopæl i Århus.

Siden 1856 har der været smedje på stedet. Bysmeden boede ellers gennem flere århundreder uden for byen, nærmere betegnet ved den nuværende Hjulhusvej.

Den første smed, hvis navn var Chr. Borregaard drev ved siden af smedeforretningen også et lille værtshus. Politiprotokollen kan berette om adskillige tumulter i forbindelse med dette værtshus, som efter protokollen at dømme må have været et af byens mere tvivlsomme steder.

Det berettes, at hans efterfølger, Niels Sørensen, blev grebet af mormonernes lære. I 1871 rejste han til Utah

i USA, men han havde hverken kone eller de 6 børn med sig. Hvordan det er gået ham ovre i Staterne, ved man ikke så meget om, for han lod tilsyneladende ikke høre fra sig igen. Ifølge politiprotokollen forsøgte konen i 1880 at få ham erklæret for død, idet hun ikke havde hørt fra ham i over 9 år.

Efter Niels Sørensens bortrejse blev smedjen overtaget af Jørgen Andersen som hidtil havde været smed i True. Han oparbejdede efterhånden en god forretning, men at det ikke altid var en dans på roser at være smed i Mariager, kan man erfare, hvis man læser hans livshistorie, der er nedskrevet og trykt i Historisk Årbog fra Randers Amt 1954. Senere blev forretningen overtaget af Martinus Østergaard og drevet videre af dennes svigersøn Ingvar Johansen.

Sådan levede denne bygning før i tiden.

I gamle dage, men også i vores barndom, var der klanglyde af hammer mod den store ambolt, hvorpå tusindvis af hestesko tog form. Der var en esse med kulopvarmning i gavlen mod vest, fladremdreven drejebænk og hammer langs muren ud mod Kirkegade, jernsave og standboremaskiner. Ind mod gården var der i langsiden kraftige filbænksborde af træ, sorte og mættede af olie og fint jernstøv. Der var en port ind i huset fra gården og i gulvet lige her indenfor en kulkælder. I baghusene var der blikkenslagerværksted i to etager og karetmager-værksted og bødkerværksted i

kampestenshuset. Mellem husene en overdækket jernreol og beslagskur til heste. En lille fritliggende bygning rummede 3 das med trælåg over hullerne, separat rum med gruekedel og et lille rum til en hest eller en gris.

Lofterne rummede dels tørv og træ, men over smedjen tillige et lille værelse op ad skorstenen, hvor smedesvenden boede. Resten af dette loft var depot for skruer og bolte i alle størrelser og former, hesteskønm, hestesko af forskellige slags.

Hele gården var også dengang brolagt. I gården lå en stor rund møllesten, hvorom der i gamle dage blev smedet jernringe til vognhjul. Ofte var gården fyldt op af landbrugsmaskiner som mejetærskere, transportvogne, trillebørem og græsslåmaskiner.

I gårdenden mod haven lå om sommeren et lille bjerg af bøgetræ som skulle flækkes og tørres for stabling til vinter eller opbevaring på loft. Hver fredag og tidligere lørdag blev lærlingen længe og ryddede op, vandede og fejede gården, så der var pænt og ryddeligt.

– Men det man husker er livet, lydene, lugtene: Mange smede i fuld vigør ved forskellige maskiner, mange slagtoj i høje og dybe toner, forskellige takter. Kirkegade der rystede, når den forlagsdrevne tonstunge hammer fladede rundjern ud til jernplader. Når drejbænken pressede drevet ud gennem hullet i endegavlen, og drejestålet hvinede i jernet. Og når røgen fra esseskorstenen blev fanget af vinden og slået ned mod gaden, eller når gnisterne fra hammer mod glødende jern fløj gennem luften, og vandet sydede i zinkbaljen, når det røde jern skulle køles ned igen. Inde på kontoret sad Martinus' datter, senere Ingvars hustru Agnete og styrede hele økonomien, leverandørkontrakten og kundeplejen, og udskænkede mangan en kaffetår.

Det var måske den ca. 16 år unge kvinde Agnete, Nis Petersen så og beskrev ca. 1926 i visen "Forår ved Mariager Fjord":

4. vers:

*For det var forår, og der var larmen
I hver en lysning af solens værk,
Og på en græspude midt i varmen
Sad smedens tøs knappet op for barmen
Og sy'de løs på en lille særk.....*

Mariager Museum rummer en gammel landsbysmedje med esse og gammelt hjemmelavet smedeværktøj. Disse ting stammer hovedsageligt fra smedjen her og er skænket til museet af Agnete.

I registrant og bevaringsplan for Mariager 1978 beskrives bygningen opført i slutningen af det 19. århundrede, grundmuret og pudset med frem-springende sokkel oprindeligt blank mur med gule sten i hele bygningen, dannebrogsvinduer, 45 grader tegtag. Anmærkning: huset har stor betydning for gaden. Huset er bevaringsværdigt klasse C.

I 1976 ophørte bygningen som smedje. Smedemester Ingvar Johansen blev pensioneret. Ejendommen blev solgt til Elsemarie og Sven Gilberg, og værkstederne udlejet til en VVS forretning med forskellige ejere indtil 1979. Dette år startede en gradvis reovering indtil 1985. Denne reovering gav ejendommen det ydre udseende den har i dag. En kort overgang husede bygningen en garnforretning. Fra 1985 til 2005 havde læge Sven Gilberg sin praksis her indtil lægerne i Mariager gik i kompagniskab og flyttede til nye lokaler i Østergade 12.1.

Vi købte ejendommen i 2005 og siden ændret dets indre en smule, til det du ser i dag.

1906 Dommerfuldmægtig Schrøder på vej mod dommerkontoret

Modstandsfolk maj 1945, Ingvar Johansen er nr. 5 fra venstre